

Деякі питання проведення судової почеркознавчої експертизи з дослідження підписів, виконаних зі значним розривом у часі

Олена Дробишева

завідувач сектору почеркознавчих досліджень лабораторії почеркознавчих, лінгвістичних, психологічних та мистецтвознавчих досліджень, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0447-0408>, e-mail: 13335789@ukr.net

Ірина Іванська

судовий експерт сектору почеркознавчих досліджень лабораторії почеркознавчих, лінгвістичних, психологічних та мистецтвознавчих досліджень, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-4328-1764>, e-mail: irairusichka@gmail.com

Оксана Мацюк

старший судовий експерт сектору почеркознавчих досліджень лабораторії почеркознавчих, лінгвістичних, психологічних та мистецтвознавчих досліджень, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0948-3777>, e-mail: baffich@ukr.net

Розглянуто актуальні питання проведення судової почеркознавчої експертизи з дослідження підписів, виконаних зі значним розривом у часі.

Ключові слова: ідентифікаційні почеркові ознаки; підпис; стадії формування підписного почерку; почеркознавче дослідження підписів, виконаних зі значним розривом у часі.

Some Issues of Forensic Handwriting Examination of Signatures Executed With a Significant Time Interval

Olena Drobysheva, Iryna Ivanska, Oksana Matsiuk

The paper addresses relevant issues of conducting forensic handwriting examinations focused on the analysis of signatures executed with a significant time interval.

Keywords: identification handwriting features; signature; stages of signature handwriting formation; handwriting examination of signatures executed with a significant time interval.

Відповідно до Закону України «Про судову експертизу», судова експертиза — це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть пред-

метом судового розгляду [1]. Вона є важливим інструментом з'ясування істини в судових справах, оскільки забезпечує об'єктивність і обґрунтованість судових рішень.

Почерк кожної людини має неповторні ознаки, що формуються під

впливом особливостей її психофізіологічного стану, зокрема розвитку моторики, індивідуальної манери письма та сформованих звичок. Судова почеркознавча експертиза базується на можливості порівняння рукописних зразків певної особи й виявленні характерних почеркових ознак, які дають змогу ідентифікувати виконавця рукописного тексту та підпису з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду.

Судова почеркознавча експертиза до сьогодні є ваговою, оскільки збереження рукописної та підписної практики є важливим для забезпечення справедливості й захисту прав людини.

Слід зазначити, що почеркознавчі дослідження підписів, виконаних зі значним розривом у часі, є доволі частим явищем. До того ж такими об'єктами є як підписи в досліджуваних документах, виконані у різні проміжки часу, так і досліджувані підписи, виконані щодо порівняльного матеріалу із розривом у часі. Наведімо приклад судової почеркознавчої експертизи із цього питання.

До Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України для проведення судової почеркознавчої експертизи у кримінальному провадженні надійшов оригінал досліджуваного документа: додаткова угода за 2012 рік до договору оренди землі. На вирішення судової почеркознавчої експертизи поставлено питання щодо ідентифікації виконавця

підпису від імені Н. у наданому документі (див. *рис. 1*).

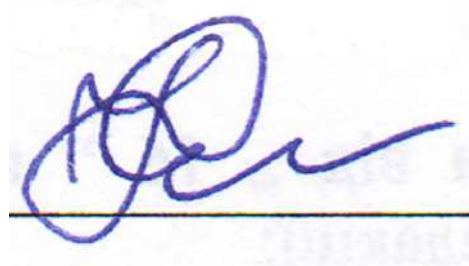

Рис. 1. Досліджуваний підпис від імені Н.

Для порівняльного дослідження надано: зразки підпису Н. у відомостях на виплату пенсій, грошової допомоги за 2023—2025 роки, а також експериментальні зразки підпису та почерку (див. *рис. 2—3*).

Рис. 2. Зразок підпису Н. за 2023 рік

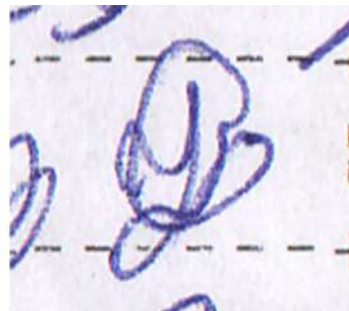

Рис. 3. Зразок підпису Н. за 2024 рік

Планування майбутніх дій експерта значною мірою обумовлено висунутими на попередньому рівні почеркознавчого дослідження загальними

й окремими версіями, контрверсіями та ступенем їх імовірності.

Під час попереднього дослідження (вирішення завдання на першому рівні) експертом було проведено ретельне порівняння зразків підписів Н. із досліджуваним документом, за результатами якого був встановлений ідентифікаційний комплекс збіжних загальних і низки окремих ознак. Поряд зі збіжними ознаками були встановлені й розбіжності загальних ознак. У зразках підпису та почерку Н. простежувалися порушення координації рухів 1-ї групи (звивистість і кутастість під час виконання прямолінійних і дугових елементів літер, наявність початкових і заключних рефлекторних штрихів) і порушення координації рухів 2-ї групи (нестійкі розміщення літер щодо бланкового рядка і нестійке розміщення рухів по вертикалі й горизонталі під час виконання літер і їхніх елементів, а також деяких окремих ознак).

Відповідно до «Методики дослідження підписів, виконаних із значним розривом у часі» (реєстраційний код методики 1.1.64, дата прийняття рішення про державну реєстрацію — 18.02.2025 р.) [2], зважаючи на певні особливості дослідження підписів, виконаних зі значним розривом у часі, специфіку й характер об'єктів, значну увагу необхідно приділяти процесу підготовки матеріалів для проведення судової почеркознавчої експертизи. Якщо експерт виявив розбіжності загальних та окремих ознак у досліджуваному підписі й у зразках, необхідно заявити клопотання щодо надання порівняльного матеріалу, виконаного

у максимально близький час до досліджуваного підпису. Так, експерт направив клопотання про надання зразків підпису й почерку Н., максимально наближених до дати складання досліджуваного документа.

У відповідь на клопотання для порівняльного дослідження експертові додатково надали пенсійну справу Н., яка містила вільні зразки підпису Н., зокрема, у заявах про призначення пенсії за 2008 і 2011 роки, які максимально наближені до періоду виконання досліджуваного підпису (див. рис. 4—5).

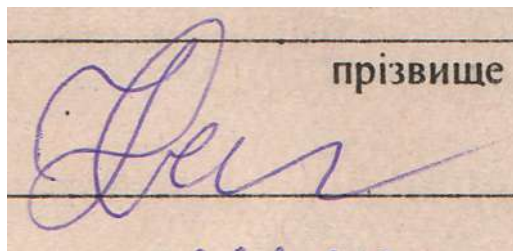

Рис. 4. Зразок підпису Н. за 2008 рік

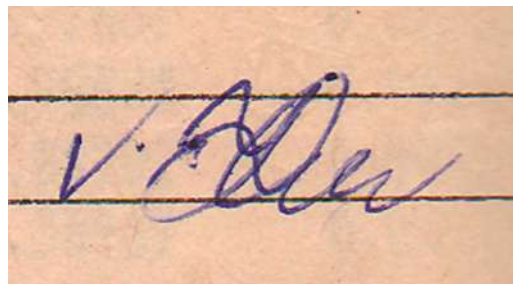

Рис. 5. Зразок підпису Н. за 2011 рік

Ретельне порівняння експертом досліджуваного підпису зі всіма групами зразків підпису Н. установило збіжності ступеня виробленості рухів, загальних та інформативних окремих ознак: форми й напрямку рухів під час виконання та з'єднання, протяжності й розміщення рухів по вертика-

лі та горизонталі, розміщення точок початку й закінчення рухів, виду з'єднання під час виконання літер і їхніх елементів. Ураховуючи наведене, експерт дійшов категоричного висновку про виконання досліджуваного підпису самою Н.

Вияв і локалізацію розбіжних ознак у цьому разі пояснено тим, що досліджуваний підпис виконано зі значним розривом у часі щодо частини порівняльного матеріалу. Такий часовий проміжок вплинув на фізіологічну динаміку почерку, що зумовило появу певних відмінностей, однак не спростовує загальної ідентифікації виконавця. Це свідчить про те, що підписний почерк кожної особи протягом усього життя піддається природним змінам. До основних причин, які спричиняють зміни в підписній навичці, належать: об'єм і характер підписної та писемної практик, а також вікові зміни органів, які беруть участь у процесі письма, нервової, опорно-рухової системи, органів зору.

Названі причини найчастіше обумовлюють зміни, які виникають у підписному почерку протягом часу. Характер і ступінь цих змін специфічні для кожного, хто пише, вони залежать від характеристик підписної та писемної практик, ступеня вікових змін організму.

Відносна стійкість і певна змінність підпису в пізні періоди підписної практики людини (формування стабільності й деградації) обумовлюють специфіку дослідження підписів, виконаних із розривом у часі, і добору порівняльного матеріалу для таких досліджень.

Ураховуючи певні особливості дослідження підписів, виконаних зі значним розривом у часі, специфіку та характер об'єктів, значну увагу необхідно приділяти процесу підготовки матеріалів для проведення судової почеркознавчої експертизи. Можливість вирішення експертом-почеркознавцем поставлених питань залежить передусім від інформаційної достатності порівняльного матеріалу, тобто його належної якості й достатньої кількості [3].

Обсяг має забезпечувати можливість повного та всебічного зіставлення всіх ознак у досліджуваному графічному об'єкті й наданому порівняльному матеріалі. Від правильного встановлення та ретельного вивчення ознак почерку й підписів (як у досліджуваних почеркових об'єктах, так і в наданому порівняльному матеріалі) залежить їх подальше оцінювання та включення в ідентифікаційну сукупність, яка є основою висновку експерта [4].

Отже, згадана вище «Методика дослідження підписів, виконаних із значним розривом у часі», розроблена співробітниками сектору почеркознавчих досліджень лабораторії почеркознавчих, лінгвістичних, психологічних та мистецтвознавчих досліджень Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України відповідно до сучасних вимог наукових стандартів і стандартів оформлення методик, чинного законодавства, нормативно-правових актів і міжнародних стандартів, що діють в Україні, сприяє вирішенню

ідентифікаційних і діагностичних завдань почеркознавчого дослідження зазначених почеркових об'єктів, а також отриманню необхідної додаткової інформації для об'єктивізації діяльності експерта-почеркознавця.

Перелік джерел посилання

1. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 05.09.2025).
2. Методика дослідження підписів, виконаних із значним розривом у часі. Харків, 2025. Реєстр. код 1.1.64 / Реєстр методик проведення судових експертиз : вебсайт. URL: <https://rmpse.minjust.gov.ua/search> (дата звернення: 05.09.2025).
3. Сохранич Т. В., Абросимова В. Г., Смолина О. М., Бочарова Н. Г., Сухорукова Л. Г. Деякі актуальні питання підготування порівняльних матеріалів для проведення почеркознавчої експертизи. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2010. Вип. 10. С. 270—276.
4. Сохранич Т. В., Абросимова В. Г. Значення якісного порівняльного матеріалу в судово-почеркознавчій експертизі. *Там само*. 2011. Вип. 11. С. 271—277.